

OSMANLI DÖNEMİNDEN GÜNÜMÜZE HADİM*

Yard. Doç. Dr. İzzet Sak**

Hadim, Konya iline bağlı Orta Torosların merkezinde bir vâdi içerisinde kurulmuş küçük bir ilçedir¹. Doğusunda Karaman ili, güneyinde Taşkent ilçesi, kuzey ve batısında Bozkır, güney-batısında Alanya ilçesinin toprakları bulunmaktadır. İlçe merkezi Konya'ya 130 km. mesafede olup, denizden yüksekliği 1500-1700 metredir.

1071 yılında kazanılan Malazgirt zaferi ile Anadolu'nun kapıları Türklere açılmış ve Sultan Alp Arslan'ın ölümünden sonra oğlu Melikşah tarafından Anadolu'nun fethi ile görevlendirilen komutanlar 5-6 yıl gibi kısa bir sürede Anadolu'nun büyük bir bölümünü ele geçirmişlerdir. Anadolu'nun fethi ile görevlendirilen Kutalmışoğlu Sülaymanşah Orta Anadolu'ya yönelerek 1077 yılında Hadim'in de içinde bulunduğu Konya ve çevresini fethetmiştir².

Konya'nın fethi ve Anadolu'da yeni bir Türk devleti kurulması ile Orta Asya'da bulunan Türk grupları akın akın Anadolu'ya göçmeye

* Bu çalışma 12 Eylül 1997 tarihinde Hadim'de düzenlenen VII. Hadım Bağ Bozumu, Kültür ve Turizm Şenlikleri çerçevesinde düzenlenen "Hz. Hadim'i Anma Sempozyumu" na sunulmuştur.

** S. Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi

¹ 1990 nüfus sayımına göre ilçenin merkez nüfusu 8.100'dür.

² Komisyon, *Osmanlı Ansiklopedisi Tarih/ Medeniyet/ Kültür*, Ağaç Yayıncılık, C. I, İstanbul 1993, s. 3; Osman Turan, *Selçuklular Zamânında Türkiye Tarihi*, İstanbul 1984, s. 54-55.

başlamışlardır. İşte bu göçler sırasında Anadolu'ya gelenler arasında XVIII. yüzyıl Osmanlı alimlerinden Ebu Said Muhammed el-Hadimî'nin ataları da bulunuyordu. Buhara bilginlerinden Hüsameddin Efendi 1112 senesinde daha önce Hadime bağlı iken şimdi Taşkent ilçesine bağlı olan Avşar kasabası yakınlarındaki Karacasadık mevkiine gelerek yerleşti³.

İki yüzyıl kadar Anadolu Selçukluları'nın elinde kalan Hadim ve çevresi daha sonra Karamanoğulları Beyliği'nin eline geçmiş, iki yüzyıl kadar da Karamanoğullarının hükmü altında kalan bölge, bu beyliğin 1473 yılında Fatih Sultan Mehmed tarafından Osmanlı ülkesine katılması ile birlikte, Osmanlı Devleti'nin hakimiyetine girmiştir.

Osmanlı dönemine ait Hadim ile ilgili elimizdeki ilk kayıtlar 1501 yılında II. Bayezid zamanına aittir ki, bu kayıtlar Karamanoğulları Beyliği'nin Osmanlılar'ın eline geçmesinden aşağı yukarı 30 yıl kadar sonraya aittir. 1501 yılında Hadim Konya Sancağı'na bağlı Aladağ Kazası'nın bir köyü idi.

1501 yılında Aladağ Kazası 34 köyden meydana gelen ve merkezi Pirlevganda köyü olan bir kazadır. Bu kazanın köylerini şöyle sıralamak mümkündür.

Bugün Hadim'e bağlı olan köyler:

Ağaçcı, Badamlı, Çüne (bugünkü Yenikonak), Emir Ahmet (muhtemelen Umurlar), Eşenler, Günay ve Kızılca, Göynükkışla, Hadım, Kalnagıl, Kulaca (Salahaddin), Oduncu, Yağcılar, Yerköprü (muhtemelen Saruhacı); bu köy dört cemaatten oluşmaktadır: Mahmudcalar, Ömeroğlu, Saruhacılar, Çakallar.

Bugün Karaman'a bağlı olan köyler:

Açaalan, Başlamışlar(Bakırköy), Bostanözü, Çakallar, Habiller.

Bugün Taşkente bağlı olan köyler:

Avşar, Alata (Balcılar), Çepni (Çetmi), Sazak, Pirlevganda (Taşkent), Pirlevganda'ya bağlı mahalleler: Hacışah, Hacıyahya, Câmi,

³ Konya İl Yıllığı 1967, s. 166.

Küplü, Bektaş, Kuzan, Mescid-i Sarular. Pirlevganda'ya bağlı mezraalar: Kongul, Löftüsün, Sazak, Ilıcapınar, Şeyhler

Bugün Mut'a bağlı olan köyler:

Kâhmata (Çamlıpınarı).

Günümüzde mevcut olmayan veya isim değişikliği sebebiyle hangi köy olduğu bilinmeyen köyler:

Ardıçağıl, Badamlu maa Gendele, Böğürtlen, Çapar, Karacalar, Kemer, Mustafalar, Nebiler, Oğuzlar, Şami⁴.

Bu köyler Aladağ Kazasının köylerini meydana getiriyordu. Ancak burada şuna dikkat çekmek istiyoruz. Yukarıda Saydığımız köyler dışında bugün Hadim'e bağlı olan Dedemli, Gezlevi (Korualan), Gerez (Yalınçevre), Eğiste (Bağbaşı), Bolat gibi köyler o zaman Bozkır'a bağlı idiler. Bunun yanında bugün Hadim'e bağlı olduğu halde bu köy isimleri arasında geçmeyen Mernek (Gülpınar) köyü vardır ki, bu köy daha önce Pirlevganda köyünün bir mahallesi durumundadır. Yukarıda Pirlevganda mahalleleri arasında saydığımız Câmî mahallesinin bugünkü Mernek köyü olduğu anlaşılmaktadır. 1738 tarihinde Aladağ kadısına gönderilen bir fermanla: "Kayıtlarda Câmî mahallesi olarak geçen mahallenin adının ol diyarda elsine-i nâsda (insanların diline) Mernek olarak geçtiği" ifade edilmektedir⁵.

Osmanlı Devleti'nin yükselme döneminde Aladağ Kazası'na bağlı bir köy olan Hadim'in II. Beyazıt döneminde 1501'de nüfusu 75 nefer 51 hâne reâyâ ve 33 nefer 28 hâne müselleman ve piyâdegân (tahminen 425 kişi), 1518'de 91 nefer 70 hâne reâyâ ve 47 nefer 32 hâne müselleman ve piyâdegân (tahminen 546 kişi), 1540'da ise 111 nefer 88 hâne reâyâdan (tahminen 463 kişi) meydana geliyordu. Hadim köyünün vergi hasılı ise 1501'de 9.728, 1518'de 12.518 ve 1540'da 13.608 akçe idi. Bu tarihlerde Hadim'de arpa, buğday, darı, meyve, bostan ve üzüm gibi ürünler yetiştirilmekte, arıcılık ve

⁴ Alaaddin Aköz, "XVI.Asrın İlk Yarısında Aladağ Kazası (1501-1540)", *Osmanlı Araştırmaları XVI*, İstanbul 1996, s.69-77.

⁵ *Konya Şer'îye Sicili (K.Ş.S.)* 54/329-2.

hayvancılık yapılmaktaydı⁶. Bu dönemde Hadim'in tamamı müslüman olup gayrimüslim bulunmamaktadır.

Hadim 1672⁷, 1718⁸ ve 1738 tarihlerinde⁹ hâlâ Aladağ Kazası'nın bir köyüdür. Ancak 1653 tarihinde¹⁰ Pirlevganda ve Aladağ Kazaları ayrı ayrı kazalar olarak görünmektedir. 1810 senesinde¹¹ ise Hadim ile Pirlevganda aynı kaza gibi gösterilmekte ve kayıtlarda "Pirlevganda-i Hadim" olarak geçmektedir¹². Daha sonraki tarihlerde (1843) ise "Konya Sancağı'na tabi Pirlevganda nam-ı diğer (diğer adı) Hadim" şeklinde ifade edilmektedir¹³. Hatta bu tarihten itibaren bir yıl sonraki bir kayıtta Hadim müstakil olarak kaza gösterilmekte ve "Konya sancağı'na tabi Hadim Kazası" olarak geçmektedir¹⁴. Bütün bu kayıtlar daha önce Aladağ Kazası'nın, sonra da Pirlevganda ile birlikte ayrı bir kaza yapılan Hadim köyünün zamanla gelişerek bir kaza merkezi durumuna geldiğini göstermektedir. Bu gelişme sürecinin Ebu Said Muhammed el-Hadimî ile başladığı anlaşılmaktadır.

Burada Ebu Said Muhammed el-Hadimî ve ailesi hakkında da kısaca bilgi verelim.

Ebu Said Muhammed el-Hadimî'nin ataları 1112 tarihinde Avşar Kasabası yakınlarındaki Karacasadık mevkiine gelerek yerleştikten sonra burada uzun bir süre kalmışlardır. Ancak Hadimî'nin doğumundan kısa bir önce Karacasadık'tan ayrılan Fahrü'r-Rum Kara Hacı Mustafa Efendi Hadim'e gelerek yerleşmiş ve 1113 H/ 1701 M tarihinden sonra büyük bir den âlimi, mütefekkir ve şair¹⁵ olan Ebu Said Muhammed Hadimî burada dünyaya gelmiştir. Hadimli olmasından dolayı Hadimîdiye anılan Ebu Said

⁶ Aköz, s.73.

⁷ K.Ş.S. 19/26-4.

⁸ K.Ş.S. 48/3-7.

⁹ K.Ş.S. 54/329-2.

¹⁰ K.Ş.S. 27/271-1, Katib Çelebi de 1645-1655 yıllarında yazmış olduğu Cihânnümâ adlı eserinde Aladağ ve Pirlevganda'yı ayrı ayrı kazalar olarak gösterir ve bu kazalar hakkında şu bilgileri verir: "Aladağ Konya'dan garb-i cenuba düşer. Aladağ içinde bir nâhiye ve kazadır. Gayet latif engürü (üzüm) olur, kızıl topraklı dere ve depe bağları çoktur." *Cihânnümâ* (Müteferrika Tab'ı) İstanbul, 1145, s. 616. Pirlevganda, Silifke ile Aladağ sırasında bir kaç pare karye ve kazadır. Dağistan ve meyvedâr yerlerdir, elması meşhurdur. *Cihânnümâ*, s. 617.

¹¹ K.Ş.S. 69/22-3.

¹² K.Ş.S. 102/3-3 ve K.Ş.S. 102/6-2.

¹³ K.Ş.S. 74/49-4.

¹⁴ K.Ş.S. 76/61-2.

¹⁵ Hadimî'nin bir divân dolduracak kadar şiir ve ilâhi yazdığı kaydedilmektedir. Mustafa Yayla, "Hâdimî, Ebu Said", *DİA*, C.15, İstanbul 1997, s. 25.

Muhammed ilk tahsilini babası Kara Hacı Mustafa Efendi'den almış, sonra da İstanbul'a giderek burada tahsiline devam etmiştir. İstanbul'da devrin en tanınmış alimlerinden olan Kazâbâdî Ahmet Efendi'den parlak bir şekilde icazetini almaya muvaffak olup, müderrisliğe ve kadılığa yanaşmayarak memleketine dönmüş ve burada ders vermeye ve eser yazmaya başlamıştır¹⁶. Ebu Said Muhammed Hadimî 8 Eylül 1725 tarihinde 24-25 yaşlarında iken Mahmud adında birinin ölümü ve görevin boş kalması dolayısıyla Hadim medresesinde ders vermek şartıyla Bolay ve Karacasadık mezralarının mezraadarlığı ile görevlendirilmiştir¹⁷. Bu tarihten sonra Hadim'in ünü bütün Osmanlı ülkesine yayılmış ve ülkenin çeşitli yerlerinden Hadim'e talebe gelmeye başlamıştır. Hadimî'nin yetiştirdiği talebeler arasında devrin büyük alimlerinden sayılan ve bilgisinden dolayı " ayaklı kütüphane" lakabı verilen Müftü-zade Muhammed Antakî, Ürgüblü Ahmed Efendi, Konyalı İsmail Hakkı Efendi, Kayserili Hacı İsmail Efendi, İsmail Gelenbevî, Mehmed Kırkağacî ve Hafız Hasan Üskübî gibi büyük şahsiyetler bulunmaktadır. Yetiştirmiş olduğu talebelerin isimlerine bakılacak olursa Hadim'in ve Hadimî'nin ününün Antakya'dan Üsküb'e kadar ülke genelinde nerelere yayıldığını görmek mümkündür. Artık bu tarihlerde Hadim'in ve Ebu Said Muhammed Hadimî'nin adı birlikte anılmaya başlamış, Hadim deyince akla Hadimî gelir olmuştur.

Hadim ve Hadimî'nin ününün Osmanlı ülkesinde ne kadar yaygın olduğunu gösteren birkaç kaydı burada vermek istiyoruz. "Bazı Bektaşilerin, oruç yemek, namazı terketmek gibi kötülüklerden başka, "sebb-i şeyhayn" ettikleri (Hz. Ali'yi tek halife bilerek Hz. Ebubekir, Ömer ve Osman'ın hilâfetini kabul etmeyerek hakaret etme) tevâtür derecesinde vâki ve malum olduğundan Üsküdar, Eyüb, Hisar vs. gibi muhitlerde olan beктаşi tekkelerinin altmış sene evvel yapılmış olanlarının kadîm itibar olunarak, derunlarına turuk-ı sâire ricâlinden ve ehl-i sünnetten bir türbedâr nasbedilmesine, altmış seneden sonra yapılmış olanların muhdes kabul edilerek yıktırılmalarına, tekyelerle birlikte bulunan câmi, mescid ve medreselerininaynı maksatlar için kullanılmasına, gerek eski, gerek yeni beктаşi tekkelerinde bulunan babalar ile mürid namına olan veled-i zinâların

¹⁶ Bursalı Mehmet Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, C. 1, İstanbul 1333, s. 296; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV-2, Ankara, 1983, s. 614.

¹⁷ K.Ş.S. 74/223-1.

tashih-i itikâd ettirilmek üzere, Hadim, Birgi; Kayseri gibi ulemâ makarrı olan beldelere nefyolunmalarına karar verilmiştir.¹⁸

Ünlü tarihçi İsmail Hakkı Uzunçarşılı ise “Diyarbakır valiliğine atanan Seyid Hasan Paşa’nın, İçel’den ayrıldıktan sonra Hadim’e uğradığını, burada Osmanlı alimleri arasında en yüksek alimlerden olan ve pek çok eser yazan mültekâ şârihi Müftü Ebu Said Muhammed Hadimî’yi ziyaret ettiğini ve ondan hayır dua aldığını” ifade etmektedir¹⁹.

Ahmet Cevdet Paşa ise Ma’ruzât adlı eserinde şu hadiseyi anlatarak Hadimî dönemindeki Hadim hakkında bilgi vermektedir: “Birgün mutaassıp hocalardan biri ileri gelen zatlardan birine der ki: “Lutilik azaldı, lâkin zenpârelik de kalksa da âlem düzelse” deyince o zât dahi: “Hoca efendi biz şimdi Hz. Ömer zamanına geri dönemeyiz. Sen Emeviyye ve Abbasiyye devletlerinin tarihlerini okusan bu zamanın kadrini anlar ve şükrünü ifâ ederdin. Sen aradığın âlemi Bursa’da bile bulamazsın. Hadim kazası eğer Hadimî merhumun zamanında olduğu gibi kalmışsa oraya git de rahat et” demiş idi²⁰.

Bütün bu anlatılanlar Hadim’in Muhammed Hadimî döneminde ne kadar huzurlu, ilim irfan yuvası bir yer olduğunu ve ününün nerelere kadar yayıldığını göstermesi bakımından önemlidir. Hadimî’nin bu ünü kısa zamanda padişahın kulağına kadar ulaşmıştır. Padişah I. Mahmud Hadimî’yi İstanbul’a davet etmiş ve bu davet üzerine Ebu Said Muhammed Hadimî ikinci defa İstanbul’a gitmiştir. Padişah İstanbul’un tanınmış âlimlerini muhatap tayin ederek Hadimî’den huzurda ders takrir etmesini irade buyurmuş, bu ders çok hoşuna gittiği için de bütün İstanbul ulemâsının Ayasofya Câmii’nde Hadimî Efendi’nin “Fatıha-yı Şerife” tefsirinin takririnde hazır bulunmasını emretmiştir²¹. Bunun üzerine Ebu Said Muhammed Hadimî Ayasofya Camii’nde Fâtıha Suresi’ni tefsir etmiş ve İstanbul âlimleri

¹⁸ İrfan Gündüz, *Osmanlılarda Devlet Tekke Münasebetleri*, İstanbul 1984, s. 141-142.

¹⁹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV-2, s. 362.

²⁰ Cevdet Paşa, *Ma’ruzat*, (Haz: Yusuf Halaçoğlu), İstanbul 1980, s. 10.

²¹ Ebulu’la Mardin, *Huzur Dersleri*, (Haz: İsmet Sungur), C. II-III, İstanbul 1966, s. 773.

tarafından büyük takdirle karşılanmıştır. Padişahın takdir ve taltiflerine de mazhar olduktan sonra memnun bir şekilde Hadim'e dönmüştür²².

Hadimî'nin derin bilgisi ve ünü kendisine Osmanlı sarayında devlet adamları arasında da dostlar edinmesini sağlamıştır. Bu kişilerden biri Darüssade ağası Hacı Beşir Ağa'dır. Hacı Beşir Ağa Şeyhül-harameyn iken tanıştığı Hadimî ile olan dostluğunu 1746'da ölünceye kadar sürdürmüş ve hayatta iken Hadim'e bir de kütüphane yaptırmıştır²³.

Hadimî ile dostluk kuran devlet adamlarından biri de Divân-ı hümayun hâcegânında Şehdî Osman Efendi'dir. Osman Efendi Hadimî ile olan dostlukları sebebiyle 1 Kasım 1761 tarihinde, yani Hadimî'nin ölümünden bir yıl önce Hadim Kütüphanesi'ne 346 cilt kitap vakfetmiştir²⁴. Ayrıca Osman Efendi daha sonraki tarihlerde 6 kitap daha vakfetmiştir²⁵. Osman Efendi vakfiyesinde bu kitapları Hadim Kütüphanesi'ne ve eş-Şeyh es-Seyyid Muhammed el-Hadimî'nin talebelerine vakfettiği ifade etmektedir. Bu kitaplar arasında Selçuklu döneminden itibaren yazılmış, ilmî değeri çok büyük el yazması kitaplar da bulunmaktadır. Hatta bu kütüphanenin daha sonraki tarihlerde "Hadim Kazası'nda Şehdî Osman Efendi Kütüphanesi diye adlandırıldığı görülmektedir²⁶.

Büyük âlim Ebu Said Muhammed el-Hadimî 1176/1762 tarihinde vefat etmiş ve Hadim'in batısındaki mezarlıkta bugünkü türbesinin bulunduğu yere defnedilmiştir. Hadimî'nin ölüm günü kesin olarak tespit edilememekle birlikte vefatından hemen sonra 20 Kasım 1762 tarihli bir beratla²⁷ onun yerine oğulları tayin edildiğine göre bu tarihten kısa bir süre önce vefat ettiği anlaşılmaktadır.

Ebu Said Muhammed el-Hadimî dört defa evlenmiş ve bu evliliklerden 8 oğlu 1 kızı olmuştur. Oğulları Hacı Said Efendi, Abdullah,

²² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İltimaz Teşkilatı*, Ankara 1984, s. 238; Bursalı Mehmed Tahir, C. 1, s. 296.

²³ Ebul'la Mardin, C. II-III, s. 772,774.

²⁴ Vakfiyenin aslı özel kütüphanemizde ve bir sureti, K.Ş.S. 100/7 vd.'de bulunmaktadır.

²⁵ Şehdî Osman Efendi Hadim Kütüphanesi'ne 1177/1763-1764 ve 1183/1769-1770 tarihlerinde 6 kitap daha göndererek vakfetmiştir.

²⁶ K.Ş.S. 91/215-2.

²⁷ K.Ş.S. 74/223-2 (3 Cemaziyelevvel 1176/20 Kasım 1762).

Numan, Emin, Ali, Halim, Mustafa ve Mehmed Efendilerdir²⁸. Kızı ise Ayşe Hanım'dır. Hadimî'nin bu oğulları onun vefatından sonra babalarının medresesinde ders vermek şartıyla Bolay ve Karacasadık mezraalarının mezraadârlık gelirleri onlara verilmiştir²⁹. Bu görev, yani Hadim medresesinde talebe okutmak görevi zaman izinde Hadimî'nin soyundan gelen kişiler tarafından yürütülmüştür.

Hadim medresesi 1832 yılına kadar devam etmiş ve bu tarihten sonra tedrisât, lise dengi ve sonra da orta okul ayarında bir medrese olarak Cumhuriyetin ilanına kadar sürmüştür³⁰.

Hadim, Ebu Said Muhammed Hadimî'nin ölümünden sonra da gelişmesini sürdürmüş ve burada bulunan görevler onun oğulları tarafından ifâ edilmiştir. Hadimî'nin oğulları medresede ders verirken hem de buranın müftülük ve muhtarlık görevlerini de üstlenmişlerdir. 1810 senesinde hem muhtar hem de müftü Hadimî'nin oğlu Numan Efendi idi³¹. Numan Efendi'nin 1824 tarihinde ölümü üzerine³² yerine müftü olarak es-Seyyid Abdulehad adında biri tayin edilmiş, ancak bunun liyakatsizliği sebebiyle 1824 tarihinde müftülük görevinden alınarak, yerine Hadimî-zâde el-Hac Ahmet Efendi getirilmiştir³³. Ahmed Efendi 1830-1831 tarihlerinde hâlâ müftülük görevini sürdürmektedir³⁴.

1841 senesinde Hadim Kazası müdürü Âkıl Efendi-zâde Çelebi Mehmed idi. Bunun Hadimî'nin kardeşi Ebu Naim Ahmed Efendi'nin torunu olduğu anlaşılıyor. Fakat bunun Hadim halkına yaptığı eziyet, zulm ve zimmetine para geçirmesi sebebiyle, Hadim halkının Konya valisine şikayetleri üzerine 1843 senesinde görevden alındığını görmekteyiz³⁵.

Hadim'de bulunan kütüphanenin görevlileri de Hadimî'nin çocukları ve torunları arasında seçilmektedir. 1843 tarihinde Hâfız-ı kütüb olarak tayin

²⁸ Hadimî'nin oğulları babalarının medresesinde yetişmişler ve eser yazarlar da olmuştur. Oğulları Said, Abdullah ve Emin Hadimî'nin yazmış oldukları eserler için bkz. Bursalı Mehmed Tahir, C. I, s.296. Ayrıca Abdullah Hadimî için bkz. Ferhat Koca, "Hâdimî, Abdullah", *DİA*, C. 15, İstanbul 1997, s. 24.

²⁹ *K.Ş.S.* 74/223-2.

³⁰ *Konya İl Yıllığı 1967*, s. 351.

³¹ *K.Ş.S.* 69/22-3.

³² *K.Ş.S.* 74/224-1.

³³ *K.Ş.S.* 71/10-3.

³⁴ *K.Ş.S.* 74/50-1.

³⁵ *K.Ş.S.* 77/51.

edilen es-Seyyid Mehmed ve Kütüphane nâzırı tayin edilen es-Seyyid Ahmed Said ibn el-Hac Numan Efendilerin vefat etmeleri üzerine 1867 senesinde Mehmed Efendi'nin yerine oğulları 43 yaşındaki es-Seyyid Numan, 41 yaşındaki es-Seyyid Abdullah, 31 yaşındaki es-Seyyid Abdurrahman ve 27 yaşındaki es-Seyyid Said Efendi adındaki çocukları tayin edilmişlerdir. Kütüphane nâzirliğine ise es-Seyyid Ahmed Said Efendi'nin yerine oğulları 35 yaşındaki Mehmed ve 21 yaşındaki Numan Efendiler (bu Numan Efendi eski Hadim müftüsü Ahmed Said Hadimioğlu'nun babasıdır) tayin olunmuşlardır³⁶.

1850'lerden sonra Hadim yine Konya Sancağı'na bağlı bir kaza idi. 1868 tarihinde 19 köyü ve köylerle birlikte 6.098 nüfusu bulunuyordu³⁷. Kaymakam Muhammed İzzet Ağa, Nâib İsmet Efendi ve Müftü Emin Efendi idi³⁸. Aladağ ise 37 köyü ve 3.787 nüfusu ile Hadim'e bağlı bir nahiye durumundaydı. 1882 senesinde ise Aladağ Nâhiyesinin Hadim'den ayrılarak Karaman'a bağlandığı görülmektedir³⁹. Bu tarihte Hadim merkezinin 179 hanesi ve 459 nüfusu vardır. Kaymakam Derviş Yahya Efendi, Nâib Mehmed Rifat Efendi, Müftü ise Numan Efendi'dir⁴⁰. Bu tarihlerde Hadim Kazası genelinde 1 kütüphane, 75 çeşme, 4 dükkân, 19 câmi, 18 mescid, 1 medrese, medresede 125 talebe⁴¹, 1 rüştiye, rüştiyede 38 talebe⁴² ve Hadim genelinde 27 sıbyan mektebi bulunmaktadır⁴³.

1900 yılına kadar bir kaza merkezi olan Hadim bu tarihten sonra bazı sebeplerle nahiye olarak Karaman'a bağlanmıştır. 1906 yılında Aladağ ve Hadim ayrı yarı nahiyeler olarak Karaman'a bağlı bulunuyordu. Hadim

---

³⁶ K.Ş.S. 91/215-2.

³⁷ *Konya Salnamesi 1285*, s. 42. Bu tarihlerde Hadim'in köyleri şunlar idi: Nefs-i Hadim, Aşağı Hadim, Kaplanlı, Kongul, Pirlevganda, Sarnıç, Eğiste, Kalınağıl, Kecimen, Bolay, Çetmi, Atala, Oduncu, Aşar, Büyük Ilcapınar, Küçük Ilcapınar, Sazak, Yukarı Mernek, Aşağı Mernek. *Konya Salnamesi 1290*, s.143-144.

³⁸ *Konya Salnamesi 1285*, s. 42.

³⁹ *Konya Salnamesi 1300*, s. 95. Aladağ Nâhiyesi'nin mülkiyesi hangi kazaya ait ise umur-ı şer'iyesinin dahi o kazaya ait olacağı bildirilerek, nâhiyenin Karaman'a bağlı olduğu belirtilmiş ve bu işlerin Karaman nâibi tarafından yürütüleceği ifade edilmiştir., K.Ş.S. 103/185-2 (4 Şaban 1301/28 Haziran 1884).

⁴⁰ *Konya Salnamesi 1300*, s. 75.

⁴¹ *Konya Salnamesi 1300*, s. 71.

⁴² *Konya Salnamesi 1301*, s. 71.

⁴³ *Konya Salnamesi 1301*, s. 172

Nâhiyesi müdürü Remzi Efendi, Aladağ Nâhiyesi müdürü ise Mehmed İzzet Efendi idi⁴⁴.

1900 yılında bir nâhiye olarak Karaman'a bağlanan Hadim'in halkı bu tarihten sonra çok sıkıntılar çekmiş ve resmî dairelerdeki işlerini halledebilmek için Karaman'a gitmek mecburiyetinde kalmıştır. Millî Mücadele yıllarında kuvâ-yı milliyeyi cân-ı gönülden destekleyerek, bu hareketin başarıya ulaşması için elinden gelen yardımı yapmıştır. Millî Mücadelenin kazanılmasından sonra yeni kurulan devlete de bağlılıklarını bildirerek, kendilerinin daha önceden olduğu gibi kaza haline gctirebilmeleri için mücadele başlamışlardır. Elimizde bulunan bir belgede bu husus çok güzel bir şekilde anlatılmaktadır. Millî Mücadelenin kazanılması ve Cumhuriyetin ilanından hemen sonra Meclis-i Mebusân'a yazıldığı anlaşılan tarihsiz bir dilekçede Hadim halkının nâhiye olduğu dönemde çektiği sıkıntılar çok veciz bir şekilde anlatılmaktadır⁴⁵. Bu orijinal belgeyi aynen vermek istiyoruz:

Meclis-i Mebusân Riyâset-i Aliyesi Huzur-ı Alisine

İbtidâ-i teşkilâtdan üç yüz on sekiz senesine kadar kaza halinde idare ve bu vesile ile ahalisinin istirahat-ı umumiye ve asâliyet-i mahalliye te'min edegelmekte iken devr-i merhus istibdadın zulm ve kahrına uğrayıp nâhiye haline tebdil edilen Hâdim Nâhiyesi mevkie her birilerine yirmişer saat ba'd-ı mesâfede Bozkır, Alâiye, Ermenâk, Karaman Kazalarının tam vasatında olduğu gibi Toros silsile-i cibâliyesine rezk-i hiyâm (çadır diken) eden binlerce aşâir-i seyyâre ve vahşiyye ile hem-hudud ve daima temasda bulunduklarından ve Alâiye Ermenâk Kazalarıyla aşâir-i merkumenin Konya-Karaman-Belviran yollarının güzergahında bulunduklarından dolayı dâima şekâvet eksik olmamaktadır. Binâen aleyh Hâdim ahâlisi oldukça uyanık ve devlet-i aliyenin her bir emrine muti olduğu gibi hiçbir tekâlîfe muğâyir harekette bulunmadığı ve ez-cümle bu def'aki harb-i umumide en az firar eden ve pek çok fedâkârlıkta bulunan ve yine bu def'a Bozkırluların şiddetli taczyik ve tehditlerine rağmen kuvâ-yı milliyeyi bi't-tu' ve 'r-rızâ kabul ve her bir emrine âmâde ve şimdiye kadar devlet-i müşârunileyhânın

⁴⁴ *Konya Salnamesi 1322*, s. 118.

⁴⁵ Bu belgenin ash özel kütüphanemizdedir.

başına hiç bir gâile çıkarmayan ve Hz. Ebu Said Muhammed el-Hadimî ve evlât ve ahfâdlarının binlerce fuzâlâ yetiştirip her birilerini münâsib mahalle i'zâm ve oralarda yüzbinlerce ehl-i İslâmı irşâd ve ikâme eden Hâdim ahâlisi olduğu halde askerî şubesinin yirmi saat mesafede Ermenâk ve mülkiyesinin kezâ yirmi saat mesafede Karaman'a ilhâk edilmesi Hâdim'in bî-çâre ve fukarâ ahâlisini perişân bir halde bırakmaktadır. Çünkü: her bir ferdin senede lâ-ekal üç beş defa olsun gerek şube ve gerek hükumete mürâcaatları tabî'î olduğu ve Karaman kazasının vüs'atinden dolayı ashâb-ı müsâlehâ işleri ve aradığı anda tervîc edilemediği cihetle birkaç günler orada kalmak mecburiyeti hâsıl olduğundan hesâb-ı vasatı ile senenin kırk elli gününü hükumetde geçirmekte ve bu ise Hâdim'in sengistân ve arâzisinin darlığından dolayı gece gündüz çalışmakla ve taşradan zahîre celb ve cem'yle idâresini mihmâ-imbân te'min edeceği tabî'î ve zarurî iken senede kırk elli gününü gâib etmesi kendisinin perişânlığına ve husumâtının şîrâze-i inkitâmından çıkmasına sebebiyet vermekte ve merkez kazanın ba'idiyetinden dolayı pek çok hukuklar zâyî olmakta ve pek çok ehl-i nâmusun ırz ve nâmusları pâ-y-mâl edilmekte ve hattâ kıtâl ve zinâdan başka diğer darb vecerh ve sirkat ve hukuk da'valarının belki yüzde doksan beşi hükumete ma'lumât verilmemekte ve cürm-i meşhud vukuunda maktuller on beş yirmi günler muayene ve keşf olunmadığı cihetle çürüyüp tefessüh ederek gusl ve defne gayr-i sâlih bir hâle geldiği gibi müte'essiren vefât edüp etmediği doktor tarafından bihakkın anlaşılammakda ve aralarında tâife-i nisâ bulunan şâhidlerin kış günlerinde yollarda çektikleri müzâhim ve meşakkati görüldüde ağlamamak kabil olmamakda ve erbâb-ı vicdânın ciğerleri sızlamaktadır. Ve nüfusu ve askeri hususunda pek çok yolsuzluğa meydan verilmekde ve hükumetin ta'kib ettiği meslek ve gayeye vasıl olunammakda ve bununla beraber hazine-i devlet de külli ziyâa uğramakda hususiyle a'sâr iltizamından dolayı erbâb-ı servetin Karaman'a gitmek mecburiyeti olduğu cihetle yolların suubet ve müşkilâtından nâşi çoklarının gidemedikleri görülmekte ve karşılarında rekâbet bulunamadığından dolayı a'sâr iltizamı bir kaç kişiye münhasır kalarak Hadim a'sarı bedel-i hakikisini bulammaktadır. Lütfen Hadim ahâlisinin hâl-i perişâniyetlerine merhameten Hadim'in kâ'l-evvel kazâ haline ifrağı ve Hâdim'e iki üç nihayet dört saat ve Bozkır'a sekiz on saat mesâfede olan Gezlevi, Dedemköyü, Doluhanlar, Gerâz, Söğüt,

Fakihlar, Köse Ahmedler, Koluslar, Gederet, Bolad, Eğiste, Armudlu, Yeniköy, Hamzalar karyelerinin Bozkır'dan ve Karaman'a ondört onbeş ve Hâdim'e üç nihayet beş saat mesafede bulunan Bademli, Yelmez, Yağcı, Gaziler, Gönü, Saruhacılar, Kuzvirân, Aşağı Eşenler, Yukarı Eşenler karyelerinin Karaman'adan fekk-i irtibatlarıyla Hâdim'e ilhâklarını manâfi-i hükümet ve selâmet-i umumiyye nâmına istirhâm ederiz. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i mine'l-emrindir.

Aşağı Mernek, Yukarı Mernek, Kaplanlı, Aşağı Hadim, Hocalar, Armağanlar, Taşpınar, Avşar, Küçük Ilıcapınar, Büyük Ilıcapınar, Sazak, Pirlevganda, Kongul, Kalınağıl, Sarnıç, Oduncu, Kecimen, Alata, Çetmi, Bolay köyleri muhtar ve imâmları (Hepsinin mühürleri var.)

Cumhuriyetin kuruluşundan birkaç yıl sonra Hadim tekrar kaza haline getirildiğine göre bu dilekçe devlet idarecilerinde etkili olmuş görünmektedir. Hadim, 30 Mayıs 1926 tarihinde Taşpınar, Armağanlar, Aşağı Hadim ve Hocalar köylerinin mahalle yapılması ile dört mahalleli bir ilçe yapılmıştır. Ayrıca Aladağ nahiyesi ile Pirlevganda köyü de bucak haline dönüştürülerek Hadim, 2 bucağı ve 41 köyü olan bir kaza merkezi olmuştur⁴⁶.

1926'da kaza merkezi durumuna gelen Hadim bu durumu ufak değişikliklerle 1987 yılına kadar sürdürmüş, bu tarihten sonra da Taşkent bucağının ilçe haline getirilmesiyle bugünkü idari yapısına kavuşmuştur.

Hadim, Cumhuriyetin ilanından sonra başlayan gelişmesini ilkokul, ortaokul, lise ve Endüstri Meslek Lisesi'nin açılmasıyla sürdürmüş ve S.Ü.'ne bağlı Hadim Meslek Yüksek Okulu'nun açılmasıyla da eskiden olduğu gibi bir ilim ve kültür merkezi hüviyetini kazanmaya başlamıştır.

---

⁴⁶ *Konya İl Yıllığı 1967*, s. 102-103.